

ХРОНІКА ТА ІНФОРМАЦІЯ

УДК: 316.7:37.013.43:37.091.212

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КУЛЬТУРИ СТУДЕНТІВ

Барковський В.П. – к.пед.н., доцент, Херсонський ДАУ

Постановка проблеми. Посилення уваги широкої громадськості до питань формування комунікативної культури особистості зумовлено соціально-правовими, культурологічними та науково-педагогічними факторами. Адже комунікативна культура безпосередньо впливає на характер вирішення багатьох службових, життєвих, соціально-правових проблем. Актуальність питань комунікативної підготовки студентів спонукає вчених у галузі філософії, правознавства, психології, етики, естетики та педагогіки до вивчення зазначеної проблеми. Звідси виникає необхідність науково-педагогічного забезпечення навчально-виховного процесу у вищих навчальних закладах країни.

Стан вивчення проблеми. Становлячи собою важливий компонент професійної діяльності, комунікативна культура водночас залишається тим питанням, яке ще недостатньо вивчено і осмислене на теоретичному рівні і поверхово висвітлене в науковій літературі. Особливості формування комунікативної культури серед молоді залишаються проблемними. Науково-педагогічний пошук переконує нас у тому, що проблема формування комунікативної культури у студентів є актуальною і вимагає свого конструктивного вирішення.

Завдання і методика досліджень. В умовах професійної підготовки студенти повинні засвоїти досвід професійного спілкування, набути відповідні знання, навички та вміння щодо різних форм комунікативної взаємодії з різними людьми. І саме під впливом навчально-виховного процесу формується комунікативна культура майбутнього спеціаліста.

Для формування високопрофесійних спеціалістів, забезпечення стабільності службово-трудова відносин та оптималь-

ної збалансованості чисельності працівників, пріоритетними визнано такі завдання:

- реалізація єдиної кадрової політики Міністерства аграрної політики та продовольства України;

- організація кадрової роботи на основі всебічного використання досягнень науки, передового вітчизняного та зарубіжного досвіду;

- удосконалення управління кадровими процесами на основі сучасної системи науково-аналітичного та інформаційного забезпечення;

- розвиток нормативно-правової бази кадрової роботи та її постійне вдосконалення з урахуванням сучасних вимог;

- визначення науково-обґрунтованих нормативів кадрового забезпечення;

- забезпечення реалізації соціальних прав і гарантій випускників ВНЗ. Формування комунікативної культури у студентів має здійснюватися у контексті зазначених вище принципів і напрямів роботи. Водночас, цей процес вимагає створення таких умов, які б дозволяли ефективно вирішувати зазначену проблему, урахувавши специфіку та особливості комунікативних взаємин між студентами та викладацьким складом. Під час навчання у вищій школі майбутні працівники повинні засвоїти необхідний їм досвід комунікативної діяльності, сформувати у себе відповідальне ставлення до питань професійного спілкування з урахуванням сучасних соціальних вимог. Усе це стає можливим лише за наявності педагогічного забезпечення цього процесу, яке дозволяє послідовно формувати комунікативну культуру.

У зв'язку з усвідомленням необхідності успішного вирішення цього питання треба визначити такі завдання науково-педагогічного пошуку, які б передбачали:

- визначення умов, які необхідні для формування комунікативної культури у студентів;

- розкриття сутності та змісту умов формування комунікативної культури у майбутніх спеціалістів.

Визначення умов, які необхідні для формування комунікативної культури. Розгляд цього питання зумовлений тим, що комунікативна культура особистості належить до складних явищ, розвиток і функціонування яких стає можливим лише за певних умов. Дійсно, комунікативні властивості не передаються людині від на-

родження. Вона їх здобуває шляхом опанування соціального і культурного досвіду взаємин між людьми, актуалізації окремих елементів комунікативної культури у процесі самовиховання. Підвищення рівня комунікативної взаємодії особистості з іншими людьми поетапно забезпечується шляхом надання їй своєчасної та необхідної педагогічної допомоги з боку досвідчених і кваліфікованих спеціалістів у цій сфері знань.

Отже, існує декілька умов формування комунікативної культури особистості. Залежно від того, які саме завдання поставлені у формуванні її комунікативної культури, і визначається необхідність створення відповідних умов. Йдеться про формування комунікативної культури, а отже, обґрунтуванню мають підлягати умови, які вкрай необхідно створити для підготовки майбутніх спеціалістів до професійного спілкування.

Серед визначених вченими аспектів, які покликані сприяти формуванню комунікативної культури, виділяються перш за все соціальні і психологічні умови професійного спілкування особистості.

Соціальні умови формування комунікативної культури.

Як зазначає Л.П.Бусва, реальними посередниками усіх форм спілкування є не лише результати духовної діяльності – ідеї, цінності, ідеали, почуття і настрої і, але й матеріальні речі – засоби людської праці, об'єкти, які втілюють у собі соціальні цінності і людський досвід [1:215].

У процесі спілкування передається і засвоюється людський досвід, відбувається зміна структури і сутності взаємодіючих суб'єктів, формуються історично конкретні типи особистостей і вся різноманітність людської індивідуальності, відбувається соціалізація особистості.

Сьогодні одним із найважливіших завдань вищої школи є формування соціально адаптованої особистості. І в першу чергу це пов'язане з формуванням особистості як професіонала в сучасних умовах праці та технологічних процесах.

Аналізуючи соціальні умови, ми виходили з розуміння того, що комунікативна культура особистості є своєрідним відображенням і носієм соціального досвіду, який складається протягом тривалого періоду розвитку суспільства та інтегрує у собі найважливіші елементи взаємодії між людьми. Як відомо, спілкування між людьми стосується соціального, економічного, по-

літичного, культурного, мистецького життя, здійснюється на основі залучення цінностей світоглядного, морального, правового, естетичного, релігійного, політичного змісту, стосується різних галузей і сфер суспільних відносин. Саме тому, розглядаючи основні умови формування комунікативної культури, ми вважали необхідним у першу чергу виділити соціальні умови її формування.

Сучасні умови розвитку державного будівництва є принципово новим етапом в усвідомленні моральних засад суспільства, законотворчого процесу, діяльності органів державної влади і її ставлення до розвитку особистості, людини, суспільства в цілому, які зумовлені гуманізацією чинного законодавства, підвищенням інтересу до людської особистості, визначенням їх високої цінності. Зазначені обставини вимагають від випускників ВНЗ відповідного загальноосвітнього та фахового рівня, під час виконання службових обов'язків бути уважними, компетентними, витриманими та неупередженими у своїх діях. Але ці важливі якості лише тоді набувають реального змісту, коли вони поєднуються з моральною зрілістю, достатньою професійною підготовкою, відповідним рівнем вихованості та належною культурою поведінки.

Тому саме в процесі навчання треба заохочувати студентів до активного спілкування, формуючи їх комунікативну культуру, виховуючи небайдужою людину, яка добре усвідомлює своє місце, роль у суспільстві, бачить змогу і необхідність впливати, змінювати, покращувати цю дійсність і творити її своїми руками і розумом життя, за допомогою соціальної мотивації навчання (наприклад, яким чином сучасна ситуація в сільському господарстві пов'язана з досліджуваною проблемою, як ставляться до цієї проблеми родичі, знайомі, які займаються сільським господарством).

Викладачі повинні ставити конкретні питання під час розгляду навчальних питань: чи вміємо ми спілкуватися, чи можемо ми аргументовано, тактично, культурно і грамотно висловлюватися з різних питань. На жаль, сьогодні не рідкість, коли, спілкуючись зі студентами третіх – четвертих курсів, лоїх неспроможність пояснити у простий спосіб, загальною термінологією актуальні питання сьогодення. І це пов'язано не тільки з їх необізнаністю, а, в першу чергу, невмінням висловлюватися.

Соціалізації випускників вищих навчальних закладів буде сприяти цілеспрямована робота по формуванню почуття власної точки зору і вміння її відстоювати, усвідомлення своїх прав і вміння їх реалізовувати на практиці, завдяки комунікативним вмінням і навичкам, набутим у стінах навчального закладу.

Психологічні умови формування комунікативної культури. Виділення цих умов зумовлено тим, що комунікативна культура є самоорганізуючою системою, в основі якої лежить психологічний механізм, тобто здатність особистості сприймати, аналізувати, зберігати інформацію, використовувати її у певних ситуаціях взаємодії з іншими людьми.

Будь-яка людина виховується, розвивається, збагачує свої культурні, моральні, професійні здобутки, спілкуючись з іншими людьми.

Психологічні закономірності розвитку комунікативної культури стосуються перш за все емоційних, інтелектуальних, вольових проявів та поведінки людини.

Емоції становлять важливу форму самореалізації особистості. Реагуючи на життєві проблеми серцем і душею, сприймаючи їх внутрішнім чуттям, людина інтуїтивно охоплює сутність проблеми, більш глибоко і повно аналізує її. Емоції відображають внутрішні переживання і хвилювання.

Інтелектуальні прояви (від лат. *Intellectus* – пізнання, розуміння, розум) являють собою розумові здібності людини: здатність орієнтуватися в навколишньому середовищі, адекватно його відображати й перетворювати, мислити, навчатися, пізнавати світ і переїмати соціальній досвід; спроможність розв'язувати завдання, приймати рішення, розумно діяти, передбачати.

Структура інтелекту включає в себе такі психологічні процеси, як мислення, сприймання, запам'ятовування, мовлення та ін. Саме тому інтелектуальні дії людини є важливою основою формування його комунікативної культури. Адже побудова стратегії і тактики спілкування з людьми, які викликають професійний інтерес, може бути ефективною і залежати від того, наскільки продуманими, змістовними, виваженими і насиченими новим змістом будуть бесіди, розмови, пояснення, докази, судження і оцінки цієї особи.

У сучасних умовах усе частіше акцентується увага на вольових проявах комунікативної культури.

Ідеться про один із важливих чинників організації професійної діяльності, взаємодії з різними категоріями людей на основі особистої відповідальності, витримки, вміння тримати себе в різних життєвих ситуаціях.

Вольові зусилля є характерною ознакою професійної діяльності будь-якої людини.

Безперечно, без опори на власні почуття, розум, волю особистість не може плідно організовувати спілкування, втрачає можливість встановлювати відповідні контакти та взаємини з людьми з метою отримання, передачі або обміну інформацією.

Усвідомлення ролі психологічного фактора в системі професійного спілкування спонукає вчених до обґрунтування таких питань, як:

- психологічне супроводження службової діяльності (психологічна підтримка адаптації працівників до умов праці; підтримка високого рівня професійної готовності працівників, а також якісного вирішення ними професійних завдань; зведення до мінімуму шкоди від впливу психологічних факторів);

- професійно-психологічну підготовку (матеріальне забезпечення, а також організація і проведення професійної та психологічної підготовки; формування у студентів готовності до діяльності в практичних умовах; формування соціально-психологічної культури працівників), готовність до переходу від теоретичних понять та отриманих знань до сучасних професійних дій за обраним фахом.

Ураховуючи високий рівень розвитку суспільних відносин, технологічного забезпечення, на випускників ВНЗ сьогодні покладено відповідальні функції, а отже, і рівень психологічного навантаження в їх професійній і, зокрема, комунікативній діяльності є досить високий.

Не секрет, що сьогоднішні випускники вищих навчальних закладів доволі часто не встигають за швидкими змінами в сучасній промисловості, сільському господарстві, економічних відносинах. Стрімко змінюються методи й прийоми професійного спілкування.

Це положення набуває особливої актуальності у процесі професійного навчання, яке має особистісну зорієнтованість. Що це означає для майбутнього спеціаліста? Відповідаючи на це запитання, можемо зазначити, що у процесі професійної підготовки

майбутньому спеціалісту важливо займатися розвитком своїх почуттів, розуму і волі. Адже, як пише С.С. Сливка, "психологічна культура має велике практичне значення. Передусім, вона впорядковує його мислення та ділове мовлення, що дає можливість зрозуміти своє місце в суспільстві та серед колег, де можливі вияви зверхності, формального ставлення до справи. Крім того, психологічна культура активізує свідомість, розвиває почуття, забезпечує розумну (обгрунтовану, виважену) дію його волі. Адже можливі негативні спрямування волі, а високий рівень психологічної культури дозволяє запобігти цьому. Психологічна культура сприяє піднесенню настрою, створенню позитивної імпульсивності, наприклад, сором'язливості. Загалом, психологічна культура є виявом його суб'єктивності, що у свою чергу підвищує ефективність виконання службових обов'язків" [2 с. 178].

До психологічних умов формування комунікативної культури слід віднести:

- розвиток емоційно-чуттєвих сил і можливостей;
- збагачення розумових дій та інтелектуальної активності;
- виявлення вольових якостей, пов'язаних із саморегуляцією поведінки особистості та її ставлення до інших людей.

Висновки та пропозиції. Забезпечення психологічних умов формування комунікативної культури є важливим завданням вищої школи. Від його успішного вирішення залежатиме внутрішня цілісність і організованість особистості, її здатність переборювати складні, а часом і екстремальні психологічні ситуації і навантаження.

Використання соціально-психологічних аспектів формування комунікативної культури студентів може сприяти їх ефективному навчанню та опануванню обраною професією, вирішуючи тим самим кваліфікований підхід у процесі підготовки сучасних спеціалістів агропромислового комплексу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Буева Л.П. Человек : деятельность и общение.- М.: Мысль,1978. - 215 с.
2. Сливка С.С. Інформаційна культура юриста: Монографія. - Івано-Франківськ,1996.-156с.
3. Національна доктрина розвитку освіти в Україні у XXI столітті. - К., 2001. - 15 с.